

20. El 22@ i el seu traster, La Mina

L'àrea del Poblenou i dels barris veïns fins a la desembocadura del riu Besòs és una de les que més s'està transformant per les operacions urbanístiques que s'han anat imposant arreu de Barcelona.

Aquesta àrea, caracteritzada per la ubicació de la més important zona industrial de Catalunya des de mitjans del segle XIX (el Poblenou) i una forta presència d'obrers, sobretot a partir de 1960 amb la creació dels nous barris (Maresme, Besòs, La Mina, La Catalana), ja fa anys que es veu transformada pels successius projectes que volen canviar de forma radical la seva fisonomia i el seu teixit social.

El Pla 22@ és l'última estratègia per garantir al llarg dels pròxims anys la culminació de l'operació urbanística començada el 3 d'agost de 1987 amb els primers enderroc per la construcció de la Vila Olímpica. Mentrestant, altres macroprojectes han canviat i estan canviant el barri: el perllongament de la Diagonal, el Front Marítim, Diagonal Mar, les instal·lacions pel Fòrum de les Cultures 2004, el front litoral i el marge del riu Besòs, etc.

Amb la creació del districte d'activitats 22@ el que es fa és crear una qualificació nova, a mig camí entre la industrial i la residencial, a la zona 22@ del Pla general metropolità de 1976, que afecta a unes 190 ha de superfície equivalents a 117 illes del Pla Cerdà del Poblenou. O sigui, la part del barri que encara estava qualificada com industrial.

La pretensió és atreure les activitats @ (petites empreses dedicades als camps de la informació, la cultura i la comunicació basades en aplicacions de tecnologia punta) per a crear «la ciutat del coneixement». Aquesta idea, que imita molts altres projectes que ja funcionen arreu del món, persegueix aconseguir un entorn favorable al desenvolupament de les indústries i empreses de la nova economia, molt més dinàmiques que les anteriors. Així, ha de posar en contacte el món de la recerca amb el de la innovació i el de l'explotació, o sigui: els estudiosos i creatius amb els productors. I tot això d'acord amb les noves formes de vida dels treballadors d'aquestes activitats. Persones adaptades a les condicions de flexibilitat i individualització que imposen les noves formes productives. Treballadors amb necessitats personals molt diferents a les dels seus veïns, els antics obrers.

La creació d'aquest districte, més que per la real possibilitat d'èxit que pugui tenir en quant a l'atracció d'*e-bussines*, s'ha de veure com una estratègia. Una de tantes estratègies que utilitzen els gestors municipals i els *lobbies* ciutadans per aconseguir l'execució, sense entrebancs, dels plans de remodelació proposats. També serveix de campanya de màrqueting per mantenir la ciutat de Barcelona en una bona situació en els rànquings d'atracció d'inversions.

La qualificació 22@, segons indica la Modificació del Pla General Metropolità (MPGM), persegueix la diversitat d'usos permetent la convivència de les petites indústries no contaminants, les oficines, l'habitatge, el petit comerç, hotels, aparcaments, equipaments... En total es pretén rehabilitar o construir més de tres milions de m² de sòl per a usos productius.

El naixement d'aquest districte ja va ser fortament criticat atès que inicialment la MPGM declarava com a il·legals tots els habitatges construïts en aquesta zona. L'explicació era que no responien a l'anterior qualificació d'industrial. Els afectats mobilitzats van demostrar que la normativa vigent fins 1953 no impedia la construcció d'habitatges i que el 90% dels 4.614 existents són de construcció anterior al 53. Així es van reconèixer com d'ús admès (pendents de la seva adaptació o no als criteris establerts de consolidació, que es basen en una determinada quantitat de plantes o habitatges —segons els carrers— o en que formin part o no d'un front).

Així mateix, quan es va aprovar la MPGM, el 27 de juliol de 2000, la pressió dels veïns va aconseguir que es respectessin les previsions d'equipaments i zones verdes, i que els nous habitatges a construir (entre 3.500 i 4.000) ho fossin sotmesos a un règim de protecció. A més, d'aquests, el 25% haurien de ser de lloguer. També es va preveure que els espais lliures i els equipaments que caldrà cedir i urbanitzar siguin de 31 m² de sòl per cada 100 m² d'habitatge, essent la dotació mínima d'espais lliures de 18 m² per cada 100 m² destinats a habitatges.

Teòricament, doncs, el Pla 22@ contenia en el seu plantejament un intent de controlar a la zona la bogeria immobiliària que l'envoltava: habitatges de luxe, grans edificis, pocs equipaments i espai públic, etc. Ben aviat, no obstant, es va veure que existien moltes formes d'eludir els condicionaments imposats, i que tant els PERI (Pla Especial de Reforma Interior) impulsats per l'Ajuntament com els promoguts per particulars utilitzaven diverses estratègies per treure el màxim rendiment pel capital privat a pesar d'aquestes imposicions.

Part del negoci està en què el canvi de qualificació amplia l'anterior coeficient d'edificabilitat fins a un 3,2 m² sostre/m² de sòl màxim, segons l'activitat (el coeficient anterior era 2 m² sostre/m² sòl), la qual cosa garanteix l'augment dels metres quadrats a construir, a més de facilitar els percentatges necessaris per les cessions de sòl. Però també permet, sobretot, jugar amb la ubicació de les zones lliures, interpretant-se com a tals les d'ús privat pels veïns dels edificis. Així mateix, les cessions previstes per

habitatges protegits i zones verdes poden ubicar-se en terrenys llunyans a les operacions a què pertanyen, a conveniència dels promotors.

Tant el tema dels equipaments, en aquest cas d'elit, com el de les zones verdes s'han de veure com indispensables si es persegueix la creació d'una zona urbana que atregui un sector de població escollit. Hem de tenir en compte que gran part dels equipaments i els jardins postmoderns que s'estan instal·lant revalorarien la zona.

Inicialment es van establir sis PERI que afectaven el 43% del sòl en transformació i que serien impulsats directament per l'Ajuntament (encara que cedint la realització a empreses privades). Aquests PERI (d'àmbits de transformació delimitats), per la seva importància, asseguraven una intervenció urbanística que serveixi per caracteritzar la zona; el que vol dir: la construcció de grans edificis que destaquin per sobre de l'alçada de les construccions característiques de Barcelona i un tractament aleatori de la distribució d'aquests sobre la trama de les illes.

1. Eix Llacuna (nou eix mar-muntanya en el centre del districte 22@).
2. Campus Audiovisual o Ciutat de la Imatge (transformació de sis illes, amb l'antiga fàbrica Can Aranyó, en centre d'activitats culturals i audiovisuals).
3. Parc Diagonal (construcció d'un centre d'activitats amb façana al futur parc Diagonal-Pere IV).
4. Pujades-Llull Llevant (construcció d'edificis en unes illes de Diagonal Mar).
5. Pujades-Llull Ponent (noves construccions per activitats i habitatges a tres bandes horitzontals d'illes).
6. Perú-Pere IV (intervenció urbanística radical en set illes properes a la Rambla Prim).

Posteriorment es va afegir el PERI Icària perquè els propietaris promotors no es posaven d'acord.

La resta de la zona està oberta per a què la iniciativa privada pugui presentar els seus projectes d'acord amb determinats condicionants (actuacions aïllades en edificis industrials, fronts edificables, nous establiments hotelers i activitats @ en parcel·les de 2.000 m² o més, etc.).

Pel desenvolupament dels projectes l'Ajuntament va crear l'empresa 22@ Bcn SA amb capital públic (encarregada també de gestionar els diners que l'Ajuntament recapta dels privats en concepte de cessió del sòl), així com una altra per la gestió de les infraestructures (aquesta de capital majoritàriament privat). Ambdues tenen com a objectiu aconseguir atraure les empreses privades, tant per les construccions com per a la seva instal·lació a la zona.

Malgrat que el *lobby* immobiliari i els grans propietaris dels terrenys van perdre un gran negoci en no poder reconvertir directament en sòl residencial aquesta zona industrial del Poblenou (la qual cosa alguns pensen que pot succeir més endavant), hi ha moltes empreses que guanyen en aquest context. Molts promotors privats han presentat ja als responsables municipals d'urbanisme els seus projectes per renovar gran part de la resta d'illes del barri incloses en el pla. A aquest fi, l'Ajunta-

ment facilita que l'acompliment de les condicions establertes de reserves de sòl no representi cap inconvenient: espais públics d'utilització privada, cessió de sòl públic per a projectes privats... Els nombrosos plans especials inferiors a una illa en marxa a la zona fan difícil controlar l'establiment dels corresponents coeficients de sòl destinat a fer habitatge social, zones verdes i equipaments pel barri.

Molts dels projectes en marxa són promoguts, aparentment, per empreses poc conegudes ja que cada promoció s'acostuma a fer amb un nom diferent. Això fa que costi molt saber quins són els beneficiaris reals de les operacions ja que estan amagats darrere de noms de companyies creades com a pantalla. D'entre l'extensa xarxa de promotors, constructors, immobiliàries i inversors, podem destacar, no obstant, noms ben coneguts:

- Les constructores: Fonaments, Núñez i Navarro, Socotec & Guinovart, Necso...
- Les promotores: Layetana, Retevisión, Grupo Godó, Garantía & Gestión, Ecotecnia, Fluvia, Alta Badia SL, AXA Seguros, Teletech, Estudios y Servicios de Empresa, Jaime Baulenas, Fotoprix, Sedatex, Gec Capital...
- Les immobiliàries: Prominmo, Servihabitat, Colonial, BAMI Metrovacesa, Amrey, Artibox, Castellví, Perú, Lanscape, I. Sulaber, Aguirre, Fecsa, Endesa, Acciona, Telecom Italia...
- Els inversors: la Caixa, Banc Sabadell, Fenosa, Deutsche Telecom, Ibercaja, Caixa Catalunya, BSCH...

Quan el Pla 22 @ s'imposa al barri aquest ja havia patit una forta transformació, i els veïns no tenien cap dubte sobre el model d'entorn urbà que s'estava construint i en quins destinataris s'estava pensant. Encara que impressionats per l'espectacularitat de les operacions i amb la confiança de treure també profit a la forta revalorització de la zona, els més conscients veïen impotents com se'ls ignorava sistemàticament. En aquest sentit, l'Ajuntament socialista havia demostrat saber el que es feia per aconseguir els seus propòsits.

Des de l'arribada al poder van tenir ben clar com domesticar els moviments veïnals. No hem d'oblidar que alguns barris d'aquesta zona tenen una llarga història d'associacionisme reivindicatiu amb importants mobilitzacions per aconseguir millorar les condicions de vida (barri del Besòs, La Mina, etc.). Els nous planificadors coneixien els barris i les seves demandes, atesa la procedència de molts d'ells de les associacions de veïns, i van poder imposar un nou model de gestió. Mentre estaven pensant en actuacions globals que canviessin radicalment la ciutat, van enllestir les petites reformes que demanaven uns barris que encara estaven a mig fer. Això, que representava petites intervencions (places, voreres, petites infraestructures, etc.) més o menys d'acord amb les demandes de la població, va fer que molts dels veïns que havien lluitat per la dignitat del barri creguessin que per fi s'anava pel bon camí i es retiressin de les lluites reivindicatives.

Però els veïns havien elaborat els seus projectes i les associacions que encara resistien havien expressat moltes vegades quines eren les seves prioritats.

En aquest sentit i a tall d'exemple, el Fòrum de la Ribera del Besòs en un manifest de març de 2001 recollia que, entre d'altres, calia:

- Establir una quota de plusvàlues a reinvertir obligatòriament en els espais, equipaments públics i promocions d'habitatge social de la zona.
- Aturar la destrucció del patrimoni i del paisatge industrial i aprovar un nou catàleg normatiu.
- Establir a Can Aranyó un museu-centre de recerca de la Barcelona obrera i industrial.
- Assegurar la pervivència i promoció activa dels tallers i de les indústries no contaminants ja establertes a Poblenou, Diagonal Mar, Maresme i La Mina.
- Una política d'habitatge social quantitativament suficient i realment a l'abast de les classes populars, distribuïda per tots els barris de la Ribera, des del Poblenou fins a La Mina.
- Un nou pla general d'equipaments públics amb les previsions per a tots els barris de la Ribera.
- Que el pla de transformació del barri de La Mina assegurï una inversió suficient per millorar les condicions urbanes, econòmiques i socials del barri, i evitar la seva degradació i el desplaçament dels seus habitants.
- Que l'Ajuntament promogui un ampli debat amb plena informació i veritable participació ciutadana sobre l'impacte del Fòrum 2004 i de les obres que estimula a tot el front marítim.

Així, quan es va conèixer el projecte pel PERI Eix Llacuna, aprovat el 24 de desembre de 2001, la indignació va ser total, ja que —sense que ningú ho esperés després de les negociacions per l'aprovació de la MPGM— es volia construir, desallotjant prèviament les 92 famílies afectades, 9 torres d'uns 24 pisos (72 m d'alçada), 216 habitatges nous i un gratacel d'equipament a una zona verda. Això és el que entén l'Ajuntament per reforçar les condicions urbanes i de centralitat del nucli històric i residencial del barri.

La ràpida resposta dels veïns va poder frenar l'aplicació del PERI. Organitzats primerament com a Comissió d'Afectats dins de l'Associació de Veïns i Veïnes del Poblenou i, posteriorment (després de la ruptura amb aquesta associació), com a Associació d'Afectats 22@, Coordinadora contra el 22@ i Fòrum de Perjudicats 22@, van promoure una forta mobilització (recollida de signatures, presentació d'al·legacions, manifestacions, actes públics, assemblees, etc.) que va posar seriosament en PERILL tot el projecte. La lluita més important era contra l'alçada de les torres (bàsicament dedicades a oficines) l'afectació d'habitatges i la construcció en espais verds.

L'Ajuntament de Barcelona, mitjançant una ràpida negociació amb l'Associació de Veïns del Poblenou, va arribar a un acord per la modificació del

pla, tot i la disconformitat de la resta de col·lectius veïnals. La modificació ha aconseguit reduir el nombre de torres (6 o 8) amb una alçada d'uns 15 pisos (48 m d'alçada). El nombre de pisos nous es redueix a 188 i els habitatges afectats a 58, però es continuen mantenint els equipaments en plena zona verda.

Aquest nou PERI Eix Llacuna va ser aprovat, en procediment d'urgència, el dia 8 d'octubre de 2002 en el Ple de Districte de Sant Martí (a favor PSC, abstencions IC-V i ERC), i el 25 d'octubre en el Ple de l'Ajuntament (vots a favor PSC, IC-V i ERC). Aquest PERI està recorregut amb un contenciós administratiu.

El PERI Eix Llacuna és el que ha topat amb l'oposició més contundent, però no és l'únic. Les organitzacions de veïns i afectats han aconseguit frenar per a la seva modificació altres projectes i continuen organitzats, vigilant i cridant a la mobilització i, sobretot, a la presentació d'al·legacions a mida que van coneixent la resta dels PERI. A part de les afectacions concretes de cada projecte, els temes d'oposició més importants són:

- Que els PERI s'elaboren sense cap participació ciutadana i per equips d'arquitectes que tenen més en compte els interessos dels empresaris i immobiliàries que els dels residents de la zona. Que la prepotència dels tècnics dona excessiva importància a l'urbanisme i als diners oblidant la dimensió social.
- Que hi ha un abús de grans edificis i construccions que no respecten l'entorn ni el patrimoni històric ni arquitectònic del barri. És escassa la restauració i la reutilització dels antics edificis industrials. En cap moment es va considerar la possibilitat d'anar regenerant els teixits socials conservant els edificis que des de començaments del segle XIX li conferien la seva característica imatge manxesteriana. Que utilitzen l'excusa de l'estructura d'illa del Pla Cerdà quan els convé.
- Que s'està produint un canvi en el teixit social pel desallotjament de famílies i petits negocis (amb míseres indemnitzacions) i la substitució per les noves activitats i nous habitants.
- Que no es respecten els compromisos d'equipaments, habitatge social i zones verdes que s'havien assolit.

Així mateix, es denuncia:

- La venda durant aquests últims anys de sòl públic municipal per a projectes privats.
- Que l'assignació dels habitatges protegits sigui per a persones alienes al barri i que no es respecti la quota del 50% del conveni signat amb l'Ajuntament.
- Que l'Ajuntament hagi permès la degradació de fàbriques modernistes que formaven part del patrimoni del barri, així com la desaparició de teixit urbà de la primera industrialització com el barri del Taulat.

Però tota la transformació que afecta el Poblenou no assolirà el seu propòsit si no resol el repte que planteja l'existència del barri de La

Mina, situat en aquest moment just al costat d'una de les zones més emblemàtiques de la nova Barcelona: l'entorn del Fòrum.

Aquest barri, La Mina, va ser creat a instàncies de l'Ajuntament de Barcelona en el municipi de Sant Adrià, a començaments dels anys 70, per allotjar els barraquistes dels diferents barris de la ciutat. En aquell moment ningú dubtava que els terrenys de menys valor eren els propers a la desembocadura del riu Besòs, i que era una zona adequada per la creació d'un barri on concentrar totes les misèries —«la población menos integrada tanto económicamente como socialmente [...] y que no siente como necesidad el acceso a una vida social y de igualdad» (com reflexa un document del Patronat de l'Habitatge de l'any 1972). La seva població ascendia a 15.133 persones.

Davant la impossibilitat, de moment, de la seva demolició, i després de successius fracassos dels anteriors plans, els Ajuntaments de Barcelona i Sant Adrià van aconseguir aprovar, el juliol del 2000, un seguit de reformes dins de la Modificació del «front litoral i marge dret del riu Besòs» que es basen, sobretot, en la construcció d'una rambla central de 40 m d'amplada que serveixi d'eix vertical i que travessarà i partirà tot el barri. Això representa l'enderrocament de gran part de La Mina antiga, amb el corresponent trasllat d'habitants i dels actuals equipaments (escoles, institut, centre cívic, poliesportiu, a més de la zona industrial) a altres espais —excepte l'escola pública que per la pressió veïnal es queda a la rambla, però passant de 10.000 m² a un espai de 4.800 m²—. Per aquesta rambla passarà també el tramvia que s'està instal·lant a la Diagonal. Així mateix es construiran nous habitatges (aproximadament uns 900) per a la renovació i eventual remodelació dels grans blocs de La Mina Nova.

Es construirà també una caserna dels Mossos d'Esquadra a la nova rambla, al lloc on hi havia l'escola d'adults ara traslladada al barri veï del Besòs. Un servei que es va aconseguir mitjançant la lluita per impedir la construcció d'habitatges a la plaça de la Palmera.

Fins fa uns anys tots els projectes de transformació del barri partien de la necessitat de desmassificar la zona. Ara, en canvi, la pressió especulativa aconsella construir més habitatges per afavorir la barreja de població. Pel mateix motiu, s'inverteix més en aspectes urbanístics que en els socials, considerats bàsics per aquesta població.

Des de l'any 2002 La Mina disposa d'una quantitat que superarà els 95 milions d'euros per a gastar en 10 anys en el pla de transformació que supervisa un consorci institucional encarregat de regenerar el barri. Aquests diners sufragaran les despeses de les transformacions urbanes, principalment, però també s'estan utilitzant per programes socials, així com per a una major dotació de policia. Aquesta inversió, finançada en part pel fons europeu Urban II, està servint per mantenir la il·lusió de la possibilitat de conservació del teixit social del barri, mentre es desenvolupa la total transformació del front marítim i la ribera del Besòs.

Etcétera

Manifestació en suport de l'Hamsa, el 20-12-03 (Contra-Infos)